

УДК 378.011.3-051:373.3] : 81'243

*Оксана Ковтун,
кандидат педагогічних наук, викладач англійської мови
кафедри педагогіки, теорії та методики початкової освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто технології формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи. Вивчено й проаналізовано наукову та педагогічну літературу, різноманітні підходи до проблеми формування комунікативної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. З'ясовано, що окремим аспектам цієї теми присвячено недостатню кількість досліджень: бракує комплексного підходу до вивчення цієї проблематики, так як в процесі формування особистісних якостей, компетенцій та компетентностей майбутнього фахівця в галузі освіти за сучасними освітніми програмами підготовки не завжди передбачено всебічне опанування комунікативною толерантністю, не визначені, в достатній мірі, зміст, технології, форми, методи й засоби формування комунікативної толерантності вчителя. Чинні освітні бакалаврські програми, в яких використовуються традиційні форми, технології, методи та засоби організації фахової підготовки майбутніх вчителів іноземної мови початкової школи, належним чином не направлені на підготовку такої складової майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, як комунікативна толерантність.

Ключові слова: *комунікативна толерантність, технології навчання, технологія особистісно орієнтованого навчання, технологія дослідницького навчання, технологія педагогічного портфоліо, тьюторство (tutor), або технологія педагогічного супроводу, технологія мультимедіа (multimedia).*

В статье рассмотрены технологии формирования коммуникативной толерантности будущих учителей иностранного языка начальной школы. Изучены и проанализированы научная и педагогическая литература, различные подходы к проблеме формирования коммуникативной толерантности будущего учителя иностранного языка начальной школы. Выяснено, что отдельным аспектам этой темы посвящено недостаточное количество исследований: не хватает комплексного подхода к изучению этой проблематики, так как в процессе формирования личностных качеств, компетенций и компетентностей будущего специалиста в области образования по современным образовательным программам подготовки не всегда предусмотрено всестороннее овладение коммуникативной толерантностью, не определены, в достаточной мере, содержание, технологии, формы, методы и средства формирования коммуникативной толерантности учителя. Действующие образовательные бакалаврские программы, в которых используются традиционные формы, технологии, методы и средства организации профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка начальной школы, должным образом не направлены на подготовку такой составляющей будущего учителя иностранного языка начальной школы, как коммуникативная толерантность.

Ключевые слова: коммуникативная толерантность, технологии обучения, технология лично ориентированного обучения, интерактивная технология, технология исследовательского обучения, технология педагогического портфолио, тьюторство (tutor), или технология педагогического сопровождения, технология мультимедиа (multimedia).

Modern multicultural development of Ukrainian education occurs due to the rapid innovation processes of intercultural relations, cooperation of Ukrainian educational, scientific and cultural community with European and world society. This leads to the establishment of special requirements to future specialists of educational sector, aimed at cooperation with Ukrainian society, European and world community. The last one requires from specialists of the educational sector different qualities, competencies and competencies, among them the priority is given to communication tolerance skills.

In the article is reviewed the technology of communicative tolerance of future foreign language teachers of primary school. Examined and analyzed scientific and educational literature, various approaches to forming of communicative tolerance of future foreign language teachers of primary school. It was found that to separate aspects of this issue is dedicated lack of research: there lacks an integrated approach to studying of this issue, as in the process of formation of personal qualities, competencies of future professional in sphere of education by modern educational training programs do not always provide comprehensive mastering of communicative tolerance, not defined sufficiently, content, technology, forms, methods and means of communicative tolerance of

the teacher. Current educational bachelor programs that use traditional forms, technologies, methods and means of professional training of future foreign language teachers of primary school are not properly focused on preparation of such component of future foreign language teachers of primary school as communicative tolerance.

Was analyzed the work of such scholars as V. Boiko, Y. Baldanova, A. Zinchenko, N. Ihnatenko, N. Kaliuzhka, Y. Ladnova, Z. Lazarieva, M. Marusynets, O. Prysiashniuk, O. Savchenko, A. Skok, S. Tolstykova, O. Kharlamova, L. Kharchenko, O. Shapran, F. Yakusheva and others, in their research were examined some aspects of communicative tolerance. It was found that the phenomenon of «communicative tolerance» was considered by scientists in various fields of knowledge: psychology, pedagogy, ethics, sociology, management and others. The scientists have proved that a high level of professional communicative tolerance is the key to his professional activities. The diversity of interpretation and understanding of the structure of the concept of communicative tolerance of personality at all, and specialist in particular field in particular, makes the problem of content, technologies, forms, methods and means of communicative tolerance of future foreign language teachers of primary school relevant to the research.

The role of primary school teachers in the education of the new generation is crucial, since it is teachers of primary level must find solutions to the important tasks facing education – to promote progress, to form global way of thinking and primary school children, provide education multicultural competitive personality. That is why, in our opinion, is to direct attention to the research, development and improvement of content, technologies, forms, methods and means of communicative tolerance in future foreign language teachers of primary school, where the process is tolerant communication osnovoyuspilkuvannya of the educational process. Earlier study of technologies of communicative tolerance of future foreign language teachers of primary school was not the subject of special studies. In this article we will just dwell on technology training focused on learning, aimed at formation of communicative tolerance of future foreign language teachers of primary school.

Key words: *communicative tolerance, studying technologies, technology of personal oriented education, interactive technology, technology research education, technology of teaching portfolio, tutor or pedagogical support technology, multimedia technology.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі, коли Україна крокує до входження в Європейський Союз, ситуація в країні характеризується якісними змінами пріоритетів і цінностей, що зумовлює необхідність оновлення освітньої галузі. В умовах європеїзації українського суспільства, інтернаціоналізації української освіти, значна роль відводиться вчителю початкової ланки, який, безперечно, є однією із ключових фігур освіти, а рівень його професійної підготовки безпосередньо впливає на успішність

навчання українських учнів. Актуальним питанням для нашого сьогодення є впровадження відповідних європейських стандартів у навчанні іноземних мов в Україні, тож не важко зрозуміти, що роль майбутніх учителів іноземної мови початкової школи у вихованні нового покоління є однією з найважливіших.

Іноземна мова, в умовах європеїзації та інтернаціоналізації українського суспільства – це англійська, відіграє істотну роль у житті сучасної української громади та у формуванні нової мультикультурної особистості.

Значення іноземної мови в світі важко переоцінити: більше 1 мільярда людей користуються іноземною мовою, близько 600 мільйонів обрали англійську в якості іноземної мови. У європейській та світовій науці, освіті, культурі, спорті, економіці та політиці офіційною мовою і живим інструментом спілкування є саме англійська мова. Величезні переваги очевидні і в повсякденному житті – це можливість подорожувати, вільно спілкуватися з людьми різних національностей і з різних країн; це конкурентоспроможність на світовому ринку праці і т. д. [1]. Безумовно, всі ці фактори сприяють підвищенню ролі іноземних мов взагалі, та англійської мови зокрема. На вчителів іноземної мови початкової школи покладено додаткову відповідальність у фаховій діяльності, так як саме вчитель початкової школи є однією із ключових фігур первинної освіти, а рівень його професійної підготовки є пріоритетною складовою успішності учнів [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи широко досліджуються у наукових працях таких педагогів, як Ш. Амонашвілі, В. Бондаря, В. Васенко, Н. Ігнатенко, Н. Калюжки, С. Мартиненко, М. Марусинець, О. Савченко, В. Сухомлинського, Л. Хомич, Л. Хоружої та інших.

О. Савченко ядром професійної підготовки вважає її зміст, фундаментальність якого має забезпечити випереджувальну підготовку спеціаліста [9]. Науковець доходить висновку щодо необхідності оновлення змісту методичної підготовки вчителів за принципом цілісності, системності та інтеграції; врахування тих процесів, які визначають діяльність сучасної початкової школи. Дослідниця наголошує на необхідності врахування тих змін, що відбулися в суспільстві і пов'язані з науково-технічним прогресом, посиленням інтеграційних процесів, інформатизацією і комп'ютеризацією. Важливим є висновок О. Савченко про те, що у формуванні особистості майбутнього вчителя початкової школи необхідно гармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки [9].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Передумовою успішної реалізації освітньої функції навчання майбутніх учителів іноземної мови початкової школи є формування їхньої комунікативної толерантності, так як саме через толерантну комунікацію відбувається зв'язок

суб'єктів навчально-виховного процесу, передача і обмін інформацією в полікультурному суспільстві.

Саме тому, на нашу думку, варто спрямувати увагу на дослідження, розробку та удосконалення змісту, технологій, форм, методів й засобів формування комунікативної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Мета статті – виокремити та розглянути технології формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Постановка завдання: розглянути технології формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Серед технологій навчання, орієнтованих на засвоєння матеріалу, спрямованого на формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи, вважаємо доцільним виокремити такі: особистісно орієнтованого навчання, гуманно-особистісну, інтерактивну, трисуб'єктної взаємодії, діалогічної взаємодії з текстом, проблемного навчання, розвивального навчання, розвитку критичного мислення, дослідницького навчання, когнітивно-гіпертекстову, педагогічного портфолію. Розглянемо детально кожен обрану нами технологію.

Особистісно орієнтована технологія навчання – це процес психолого-педагогічної допомоги студенту у становленні його суб'єктивності, толерантності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самовизначення. Головними завданнями використання особистісно орієнтованої технології в процесі формування комунікативної толерантності є:

- розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожного студента;
- максимальний вияв, ініціювання, використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду студента;
- допомога особистості в пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації, уникненні формування попередньо заданих якостей;
- формування в особистості культури життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно вибудувати її повсякденне життя.

Особистісно орієнтоване навчання забезпечує перетворення студента з пасивного спостерігача, який засвоює знання та досвід, на активного співрозмовника та співробітника, суб'єкта навчально-виховної діяльності, продуктивної праці [4].

В основу гуманно-особистісної технології (технологія Ш. Амонашвілі) покладені ідеї гуманної педагогіки, що базуються на творчій спадщині класиків світової педагогіки: С. Гессена, Я. Каменського, А. Макаренка, М. Пирогова, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, Д. Узнадзе. Згідно з цією технологією навчання спрямовується на формування у студентів мотивів навчальної діяльності, пізнавальної активності й самостійності, на

перетворення майбутніх учителів іноземної мови початкової школи з об'єкта навчання на суб'єкт у процесі формування комунікативної толерантності. Сутністю технологій є послідовна реалізація гуманістичного принципу, основа якого – навчання заради розвитку особистості студента, покликане сприяти становленню, й вихованню толерантної людини шляхом розкриття її особистісних якостей; облагороджувати душу й серце індивіда; розвивати пізнавальну активність; забезпечувати умови для розширення і поглиблення обсягу знань і вмінь.

Концептуальними положеннями гуманно-особистісної технології є:

- особистісно орієнтований підхід педагогіки співпраці;
- студент як явище несе в собі життєву місію, якій він повинен служити;
- цілісна психіка особистості включає три орієнтири: на розвиток, свободу й самовдосконалення.

Особливості змісту гуманно-особистісної технології в процесі формування комунікативної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи полягають у визначенні комплексу вмінь і здібностей, що формуються засобами навчальних дисциплін (пізнавальне читання, письмово-мовленнєва діяльність, лінгвістичне чуття, математична уява, осмислення високих понять (вічність, нескінченність, світостворення), осягнення прекрасного, планування діяльності, сміливість і витривалість, трисуб'єктна взаємодія, білінгвальна культура, духовне життя, осмислення високих духовних цінностей, осягнення краси навколишнього світу за допомогою музики, образотворчого мистецтва, балету, театру).

Застосування гуманно-особистісної технології в процесі формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи має такі переваги: гуманізм (мистецтво любові до дітей, дитяче щастя, свобода вибору, радість пізнання); індивідуальний підхід (вивчення особистості, розвиток здібностей, заглиблення в себе, педагогіка успіху); майстерність спілкування (закон взаємності, гласність, атмосфера романтики тощо); резерви сімейної педагогіки (культ батьків); навчальна діяльність.

Для формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи ефективною є **технологія інтерактивного навчання**. Її суть полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії усіх студентів. Це спілкування (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), у якому і викладач і студенти є суб'єктами. Викладач виступає лише в ролі координатора, організатора процесу навчання.

Інтерактивна технологія найбільше відповідає особистісно орієнтованому підходу до навчання. Моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного розв'язання, застосовуються рольові ігри. Результати, що прогноуються при використанні цієї технології, полягають у формуванні у студентів основних пізнавальних і соціальних умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Зазначена

технологія сприяє розвитку ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими.

Сучасна методика має багатий арсенал прийомів інтерактивного навчання від найпростіших («Робота в парах», «Карусель», «Мікрофон») до складних («Мозковий штурм», «Аналіз ситуації», «Кейс-стаді»), а також імітаційні ігри, дискусії, дебати. Використання інтерактивних технологій – не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, налаштування на успіх, креативність, творчість. Систематичне засвоєння інноваційних форм роботи дасть змогу викладачу успішно розв'язати порушені проблеми.

Технологія трисуб'єктної взаємодії визначається інноваційною моделлю трисуб'єктних відносин та передбачає введення до традиційних двох суб'єктів навчання (викладача і студента) третього – інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище» було обґрунтовано в працях Л. Петухової, котра трактує його як «сукупність знанневих, технологічних і ментальних складників, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань» [7; 8].

Як зазначають Н. Воропай, Л. Петухова, О. Співаковський, саме в науково обґрунтованому інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі здійснюється ефективне формування мотивації до професійної діяльності, готовності до використання інноваційних комунікативних толерантностей у навчально-виховному процесі початкової школи. Учені підкреслюють, що таке середовище формує позитивне ставлення до навчання, бажання здобувати знання і, як наслідок, – забезпечує формування позитивної мотивації до учіння в новому інформаційному освітньому просторі.

Інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищу властиві такі ознаки: інформаційний характер; персональна спрямованість знань; інтелектуальність; продуктивність; мобільність; відкритість; інтерактивний характер; доступність; мультимедійність; демократичність; гнучкий графік навчання.

Основна мета функціонування інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища в процесі формування комунікативної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи – сприяти формуванню мотивації майбутнього педагога до самоосвіти, саморозвитку шляхом надання йому необхідних інформаційних ресурсів і забезпечення відкритого та повноцінного доступу до інформації. Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище створює ефективні умови для цілісного творчого процесу. В умовах цього середовища педагоги, доповнюючи традиційні підходи можливостями дистанційної та відкритої освіти, можуть розвивати інтерес до формування комунікативної толерантності в майбутніх учителів іноземної мови початкової школи в

ході виконання зі студентами спільних творчих проєктів, використання електронних продуктів [6].

Діалогічна взаємодія з текстом – це навчання, побудоване на принципах взаємодії студентів з усіма суб'єктами та об'єктами педагогічного процесу, під час якого викладач має забезпечити занурення студента в текст за допомогою створення постійної інформаційної інтриги, активізації всіх психологічних сфер особистості: емоцій, уяви, мислення, пам'яті.

Діалогова форма навчання – це особлива форма, під час якої завдання ставляться у вигляді складних проблем, запитань, іноді навіть парадоксальних (герменевтичних). Застосування діалогових технологій у білінгвальному освітньому процесі передбачає залучення студентів до діалогу; формування вмінь толерантно вести діалог з автором і його твором; створення умов для толерантної діалогічної взаємодії один з одним; формування вмінь толерантно висловлювати власну думку, аналізувати й інтерпретувати текст; створення сприятливих психолого-педагогічних умов, у яких формуються і проявляються навички толерантної діалогічної взаємодії.

Діалог певною мірою залежить від поведінки викладача, який має свою читацьку думку, бачення, власну інтерпретацію твору. Водночас це не догма, якій має підкоритися студент. Для того й існує толерантний діалог, щоб кожен міг висловити свою думку, але вона має спиратися на текст. Викладач під час діалогу одночасно виступає в ролі режисера-постановника, сценариста й виконавця однієї з ролей. Необхідно добирати доцільні види й форми діалогового навчання під час вивчення тих чи інших іноземних літературних жанрів, а також враховувати етапи роботи з текстом. Наприклад, такий вид роботи, як аналітико-інтерпретаційне дослідження доречним є безпосередньо на етапі аналізу художнього тексту.

Діалогові технології дають змогу привернути увагу до іноземного літературного твору, усебічно його «осягнути», розвивати не лише читача-аналітика, а й читача з багатим внутрішнім світом, толерантного читача.

Наступна технологія, яку ми вважаємо доцільною для формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи – **технологія проблемного навчання**.

Постійне оновлення навчального середовища, інформаційного та процесуального складу дій сприяє вихованню толерантної суб'єктивної позиції людини, розвитку її прагнення зрозуміти, пояснити, інтерпретувати явища чи події, надані їй для аналізу, виконати завдання-проблему, зняти певну невизначеність, усунути перешкоду, що створює психологічний бар'єр для здійснення пізнавального процесу.

Дослідниками виділено чотири головні умови успішності проблемного навчання в процесі формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи:

– забезпечення достатньої мотивації, здатної викликати інтерес до змісту проблеми;

- забезпечення посильної роботи з дозуванням на кожному етапі навчання (раціональне співвідношення відомого й невідомого);
- значущість інформації, одержуваної при вирішенні проблеми;
- необхідність діалогічного толерантного спілкування педагога з учнями, заохочення всіх думок, гіпотез.

Проблемне навчання сприяє вихованню активної комунікативно толерантної творчої особистості, що вміє бачити, ставити й вирішувати нестандартні проблеми.

У формуванні комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи ми використовували три основні форми проблемного навчання:

- проблемний виклад навчального матеріалу в монологічному режимі лекції або діалогічному режимі семінару;
- проблемний виклад навчального матеріалу на лекції, коли викладач ставить проблемні питання, вибудовує проблемні завдання і сам їх виконує;
- студенти лише подумки залучаються до процесу пошуку рішення.

Центральною ланкою, що визначає проблемне навчання, є проблемна ситуація як спосіб толерантної комунікативної взаємодії.

Принципи проблемного навчання спрямовані на реалізацію конвергентної стратегії освіти майбутніх учителів іноземної мови початкової школи. До таких принципів слід віднести:

- самостійність у роботі студентів;
- розвивальний характер навчання;
- інтеграція і варіативність у застосуванні різних галузей знань;
- використання алгоритмізованих дидактичних завдань [12].

Для формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи застосовано технологію розвивального навчання, яка ґрунтується на уявленні про розвиток особистості як суб'єкта діяльності.

З огляду на особливості технології розвивального навчання пропонується типологія адекватних структурі навчальної діяльності занять, яка охоплює:

а) заняття, спрямовані на формулювання навчального завдання (їх компонентами є оцінка можливостей студента, створення ситуації успіху через особистісну мотивацію; практичне завдання, доступне для виконання кожним студентом; рефлексія способу дії, обговорення того, що зроблено);

б) заняття моделювання (завдання, що постало на попередньому занятті, виконує роль моделі й зумовлює необхідність нового способу дій);

в) заняття контролю (передбачає усвідомлення студентами ролі перевірки й оцінювання знань для підвищення якості їх навчально-пізнавальної роботи);

г) заняття оцінювання дій (спонукає студентів сумлінно виконувати свої навчальні завдання, сприяє виробленню у них уміння аналізувати свою

роботу, критично оцінювати її результати, виховує почуття обов'язку й відповідальності.

Створюючи програму розвивального навчання, викладач неминуче змушений буде подолати межі встановленої навчальної програми, передбачити, щоб студент мав змогу займатися тими видами діяльності, які викликають у нього найбільший інтерес, самостійно визначати інтенсивність та обсяг своєї діяльності. За такої організації навчання викладач лише допомагає студентові у визначенні його навчального завдання, оволодінні необхідними методами й навичками їх застосування. Роботу з аудиторією він починає зі стартової діагностики з предмета, визначення типів завдань для різних груп студентів.

Ефективність розвивального навчання підвищується внаслідок використання на заняттях проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошукового й дослідницького методів навчання. Сприяють розвиткові студентів самостійна робота, самостійне виконання завдань і вправ, написання творів, спостереження тощо.

Для реалізації розвивального навчання викладач має враховувати характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів, пробуджувати в них інтерес до свого навчального предмета, формувати мотиви навчально-пізнавальної діяльності, виховувати культуру розумової праці, уміння самостійно регулювати розумову діяльність [11].

Технологія розвитку критичного мислення являє собою педагогічну систему, спрямовану на формування аналітичних умінь. Ця технологія має унікальний набір прийомів і технік, які дають змогу на занятті розвивати критичне мислення. Матеріалом для цього можуть слугувати навчальні тексти, параграфи підручників, уривки наукових статей, художні твори, відеофільми.

Мета технології – навчити студентів такого сприйняття навчального матеріалу у процесі якого отриману ними інформацію можна розуміти, сприймати, екстраполювати на себе і на її ґрунті формувати своє аналітичне судження.

Технологія включає прийоми, за допомогою яких можна інтенсифікувати процес читання наукових текстів, прослуховувати лекції тощо. У процесі тривалого слухання або читання увага розсіюється, втрачається інтерес до матеріалу і, як результат, знижується рівень розуміння тексту.

Технологія приділяє значну увагу формуванню здібностей викладати свої думки на письмі. Прийоми, пов'язані з вирішенням цієї проблеми, дають змогу організувати, оформляти та ініціювати процес мислення студента, а отримані результати можуть слугувати матеріалом для діагностування викладачем цього процесу.

Для такого підходу надзвичайно важливим є застосування форм групової роботи, що сприяє розвитку мислення. У процесі такої роботи студенти формують свої думки, зрозуміло висловлюють їх. У ході обговорення ідей в групі вони мусять переконливо аргументувати свою думку. Студенти

навчаються слухати інших, ділитися судженнями, виробляють уміння втримуватися від покvapливих думок або бажання негайно винести свій вердикт щодо сказаного іншими. Працюючи колективно, вони отримують колективну мудрість, різноманітність висловлювань та поширюють коло застосування особистих ідей. Відкриті діалоги на заняттях виховують у студентів віру у свої сили, уміння відстоювати власну думку шляхом дискусій, порівнянь, узагальнень; удосконалюють мовлення, дають глибші знання.

У процесі діяльності за названою технологією студент опановує прийоми роботи з інформацією та активного використання їх у самостійній роботі.

Наведемо приклади методів розвитку критичного мислення:

Метод «знаю – хочу дізнатися – навчаюся». Цю техніку слід застосовувати в роботі з опрацьованими темами. Важливість її полягає в тому, що вона охоплює всі етапи заняття: актуалізацію – усвідомлення – рефлексію.

Діаграма Венна, що використовується в технології розвитку критичного мислення – це техніка графічного подання інформації, що виявляється при обговоренні двох ідей або текстів, між якими існують спільні та відмінні риси. Інформацію подано у вигляді двох або кількох кіл, які накладають одне на одне пропорційно до збігу / відмінностей, виявлених у процесі обговорення.

Застосування: викладач пропонує тему для обговорення, порівнюючи її з іншою, уже відомою студентам. Індивідуально, у парах або групах студенти малюють кола й пишуть необхідний текст або слова. Частина кіл, які збігаються, можна виділити штрихом чи кольором. На них зазначають аспекти збігу. Студенти усно коментують усі випадки розбіжностей стосовно до діаграми.

Цілком обґрунтованим є використання **технології дослідницького навчання**. Технологія реалізувалася завдяки прийомам і методам, які сприяють глибокому засвоєнню студентами знань, формуванню в них умінь і навичок, вихованню інтересу до пізнавальної, творчої діяльності, самостійних пошуків, на основі яких вони встановлюють зв'язки між предметами, явищами і процесами об'єктивної дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності.

Використання дослідницької технології забезпечує виконання таких завдань:

- використання дослідницьких методів у вивченні навчальних дисциплін, зокрема іноземної мови;
- застосування досліджень під час ознайомлення студентів із суттю поняття «толерантність»;
- допомога студентам у засвоєнні дослідницьких засобів, формування їхніх дослідницьких умінь і навичок;

- прищеплення студентам інтересу до наукового дослідження феномену комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи;
- розвиток дослідницької складової у світогляді студентів;
- забезпечення творчих спроможностей студентів на основі формування їхнього дослідницького досвіду;
- вивчення й аналіз індивідуальних особливостей формування дослідницького досвіду майбутніх учителів іноземної мови початкової школи, його впливів на інтелектуальний розвиток і виховання;
- освоєння майбутніми вчителями іноземної мови початкової школи дослідницького підходу до розкриття змісту навчальної програми з іноземної мови, розподілу часу на вивчення окремих тем і розділів, встановлення міжпредметних зв'язків, вибору доцільної методики організації дослідницько-пізнавальної діяльності з окресленої проблеми.

Як правило, навчально-дослідницька діяльність розгортається в такій послідовності: ознайомлення з літературою; вивчення проблеми; постановка (формулювання) проблеми; з'ясування незрозумілих питань; формулювання гіпотез; планування навчальних дій; збирання даних (фактів, спостережень, доказів); аналіз і синтез зібраних даних; зіставлення даних і умовиводів; підготовка до написання повідомлень; виступи з підготовленими повідомленнями; переосмислення результатів під час відповідей на запитання; перевірка гіпотез; побудова нових повідомлень; побудова висновків і узагальнень [10].

Технологія «педагогічне портфоліо». Останнім часом ствердилося розуміння сутності портфоліо як єдності форми і процесу організації навчально-пізнавальної діяльності, тому використання технології «педагогічного портфоліо» із застосуванням методу мовного портфоліо (language portfolio) відбувалося шляхом органічного його включення в систему професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. Загальна мета впровадження технології портфоліо в навчальний процес – стимулювати потребу в особистісному та професійному самовдосконаленні, підвищувати мотивацію учіння; основне завдання – сприяти оволодінню навичками створення позитивного професійного іміджу з метою підвищення конкурентоздатності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, його професійної та особистісної самореалізації.

Педагогічне портфоліо – візитівка вчителя, матеріалізація його зусиль у формуванні власного позитивного іміджу – технологія реалізує такі основні функції: представницьку (розкриває педагогічні принципи майбутнього педагога, розуміння ним освітніх завдань; демонструє навички і вміння створювати привабливий професійний та особистісний образ, викликати позитивне враження та інтерес, засвідчує рівень креативних здібностей); фіксаційно-рефлексійну (документує процес накопичення, оцінки та самооцінки індивідуальних життєвих і навчальних досягнень майбутнього

вчителя в процесі його руху до обраної професії; матеріалізує результати осмислення, систематизації та структурування власних здобутків для виконання конкретних завдань, наприклад, представити власні досягнення менш досвідченим колегам, майбутньому працедавцю та ін.). Створення портфоліо може також мати й конкретніші, однак не менш важливі цілі: наприклад, перед портфоліо проекту ставиться завдання запропонувати спосіб організації навчального курсу; основною функцією тут виступає узагальнювально-креативна (засвідчує здатність створювати новий продукт на основі набутих протягом усього періоду навчання знань та педагогічного досвіду).

Система роботи з освоєння технології портфоліо може включати, зокрема, такі компоненти: складання анотованого списку літератури з теми; написання відгуку або рецензії на матеріали, що викликали особистий інтерес; формулювання власної аргументованої відповіді на запитання «Імідж педагога – данина моді чи необхідність?»; вивчення (через анкетування та індивідуальні бесіди) особливостей сприйняття студентами своїх педагогів; ознайомлення з портфоліо колег та конкретизація вимог і критеріїв його оцінювання; розробка проекту портфоліо – «позитивної комунікативної атаки» вчителя-початківця; створення індивідуального «показового» портфоліо як демонстрації толерантно-креативної спроможності суб'єкта навчального процесу та «фокус»-презентація його перед аудиторією. Сутність цього портфоліо полягає в реалізації ефективного «спалаху» самоподачі з позиції «переможця», у якому б сфокусувалися основні маркери позитивного педагогічного іміджу.

Тьюторство (tutor), або технологія педагогічного супроводу – важлива складова в сучасній педагогічній діяльності.

На нашу думку, використання цієї технології дає змогу викладачеві спрямувати студента не лише на вивчення дисципліни, отримання нових знань, а й на формування окремих особистісних та фахових складових, тому вважаємо цю технологію доцільною для використання при формуванні комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Технологія мультимедіа (multimedia) – одна з технологій, яка пропонується до використання в нашому спецкурсі.

Мультимедіа (Multum + Medium) – одночасне використання різних форм подання інформації і її обробок у єдиному об'єкті-контейнері. Наприклад, в одному об'єкті-контейнері (англ. container) може міститися текстова, аудіальна, графічна й відеоінформація, а також, спосіб інтерактивної взаємодії з нею. Термін «мультимедіа» також найчастіше використовується для позначення носіїв інформації, що дають змогу зберігати значні обсяги даних і забезпечувати досить швидкий доступ до них (першими носіями такого типу були CD-ROM). У такому випадку зазначений термін означає, що комп'ютер може використати такі носії й надавати інформацію користувачеві через усі можливі види даних, такі як аудіо, відео, анімація,

зображення й інші на додаток до традиційних способів надання інформації, таким як текст [2].

Інтернет-технології (internet technologies) – сучасні технології, без яких неможливо уявити сучасне навчання і які використовувалися при укладанні нашого спеціального курсу «Педагогіка толерантності».

В останні роки багато вчених, розробників і користувачів намагаються долучити Інтернет до дистанційного навчання, у процесі якого можна одержати практично будь-які знання, у тому числі й вищу освіту, хоча у функціональному переліку така позиція йому не є властивою. Підґрунтям для формування навчання за допомогою Інтернету мають стати окремі елементи інших форм навчання. Як і за будь-якої іншої форми навчання, основною фігурою інтернет-навчання є викладач. Він видає завдання студентам, перевіряє його виконання, відповідає на запитання і проводить консультації. Різниця проявляється лише у формі та способі передачі інформації та проведенні контролю. Якщо навчання на основі паперових і аудіоносіїв зводиться до виконання студентом завдання, яке він отримав від викладача, шляхом опрацювання навчально-методичних розробок, посібників, підручників тощо, а викладач готовий відповісти на запитання по телефону або провести консультацію в спеціальному навчальному центрі, то інтернет-навчання засноване на взаємодії студента з викладачем із використанням сучасних інформаційних технологій [3, с. 179–180].

Висновки. Формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи є надзвичайно важливим завданням вищої школи сьогодення, адже саме на них покладено відповідальне завдання навчання і виховання підростаючого покоління в умовах європеїзації та інтернаціоналізації українського суспільства.

У статті досліджено, розглянуто та виокремлено зміст технологій навчання, направлених на формування комунікативної толерантності у майбутніх учителів іноземної мови початкової школи, а саме: технології навчання, технологія особистісно орієнтованого навчання, гуманно-особистісна технологія, інтерактивна технологія, технологія трисуб'єктної взаємодії, технологія діалогічної взаємодії з текстом, технологія проблемного навчання, технологія розвивального навчання, технологія розвитку критичного мислення, технологія дослідницького навчання, технологія когнітивно-гіпертекстова, технологія педагогічного портфоліо, тьюторство (tutor), або технологія педагогічного супроводу, технологія мультимедіа (multimedia).

Перспективи подальших наукових розвідок. Для подальшого розвитку і вдосконалення фахової підготовки вважаємо за доцільне продовжити роботу з розкриття технологій формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Перспективним у даному напрямі є дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження технологій формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи.

Література

1. Забылина А. Роль и значение английского языка в современной школе [Електронний ресурс] / А. Забылина. – Режим доступу : <http://ext.spb.ru/site/3318-2013-08-19-17-22-21.html>.
2. Інформаційні технології мультимедіа в сучасному суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referat-ok.com.ua/informatika/informaciini-tehnologiji-multimedia-v-suchasnomu-suspilstvi>.
3. Ковтун О. Формування комунікативної толерантності майбутніх учителів іноземної мови початкової школи : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Ковтун О. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – 286 с.
4. Нові технології навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1822052634996/pedagogika/novi_tehnologiyi_navchannya.
5. Олефіренко Н. Особливості підготовки сучасного вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / Н. Олефіренко. – Режим доступу : <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/sektsiia-4/3587-osoblyvosti-pidhotovky-suchasnoho-vchytelya-pochatkovoyi-shkoly>.
6. Онищенко І. Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище як засіб формування мотивації до професійної діяльності в майбутніх учителів початкових класів [Електронний ресурс] / І. Онищенко. – Режим доступу : http://ite.kspu.edu/webfm_send/763.
7. Петухова Л. Основні питання сучасної дидактики вищої школи [Електронний ресурс] / Л. Петухова, О. Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – Вип. № 3. – С. 13–15. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/komp_2011_3_3.pdf.
8. Петухова Л. Трисуб'єктна дидактика в моделі інноваційного розвитку освітніх систем [Електронний ресурс] / Л. Петухова // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. 65. – С. 74–80. – Режим доступу : <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/619>.
9. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1–4.
10. Технологія навчання як дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/50066-tehnologya-navchannya-yak-dosldjennya-html>.
11. Тимченко С. Діалогічна взаємодія як умова формування комунікативних умінь майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом / С. Тимченко // Наукові записки КДПУ. – Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : КДПУ, 2011. – Вип. 101. – С. 285–294.

References

1. Zabylyna A. Rol' i znachenie anglijskogo jazyka v sovremennoj shkole [Elektronnij resurs] / A. Zabylyna. – Rezhim dostupu : <http://ext.spb.ru/site/3318-2013-08-19-17-22-21.html>.

2. Informatsiini tekhnolohii multymedia v suchasnomu suspilstvi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://referat-ok.com.ua/informatika/informaciini-tehnologiji-multimedia-v-suchasnomu-suspilstvi>.
3. Kovtun O. Formuvannia komunikatyvnoi tolerantnosti maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy pochatkovoї shkoly : dys. kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kovtun O. – Pereiaslav-Khmelnyskyi, 2016. – 286 s.
4. Novi tekhnolohii navchannia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://pidruchniki.com/1822052634996/pedagogika/novi_tehnologiyi_navchannya.
5. Olefirenko N. Osoblyvosti pidhotovky suchasnoho vchytelia pochatkovoї shkoly [Elektronnyi resurs] / N. Olefirenko – Rezhym dostupu : <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/seksiia-4/3587-osoblyvosti-pidhotovky-suchasnoho-vchytelya-pochatkovoyi-shkoly>.
6. Onyshchenko I. Informatsiino-komunikatsiine pedahohichne seredovyshe yak zasib formuvannia motyvatsii do profesiinoї diialnosti v maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Elektronnyi resurs] / I. Onyshchenko. – Rezhym dostupu : http://ite.kspu.edu/webfm_send/763.
7. Petukhova L. Osnovni pytannia suchasnoi dydaktyky vyshchoї shkoly [Elektronnyi resurs] / L. Petukhova, O. Spivakovskiy // Komp'uter u shkoli ta sim'i. – 2011. – Vyp. № 3. – S. 13–15. – Rezhym dostupu : http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/komp_2011_3_3.pdf.
8. Petukhova L. Trysub'iektna dydaktyka v modeli innovatsiinoho rozvytku osvitynich system [Elektronnyi resurs] / L. Petukhova // Pedahohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats. – Kherson : KhDU, 2014. – Vyp. 65. – S. 74–80. – Rezhym dostupu : <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/619>.
9. Savchenko O. Udoskonalennia profesiinoї pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv / O. Savchenko // Pochatkova shkola. – 2001. – № 7. – S. 1–4.
10. Tekhnolohiia navchannia yak doslidzhennia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://westudents.com.ua/glavy/50066-tehnologya-navchannya-yak-dosldjennya-html>.
11. Tymchenko S. Dialohichna vzaiemodiia yak umova formuvannia komunikatyvnykh umin maibutnikh dyspetcheriv upravlinnia povitrianyim rukhom / S. Tymchenko // Naukovi zapysky KDPU. – Seriia : Pedahohichni nauky. – Kirovohrad : KDPU, 2011. – Vyp. 101. – S. 285–294.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук,
доцентом, доцентом кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Ткаченко Ларисою Василівною*

Стаття надійшла до редакції 28 грудня 2016 року